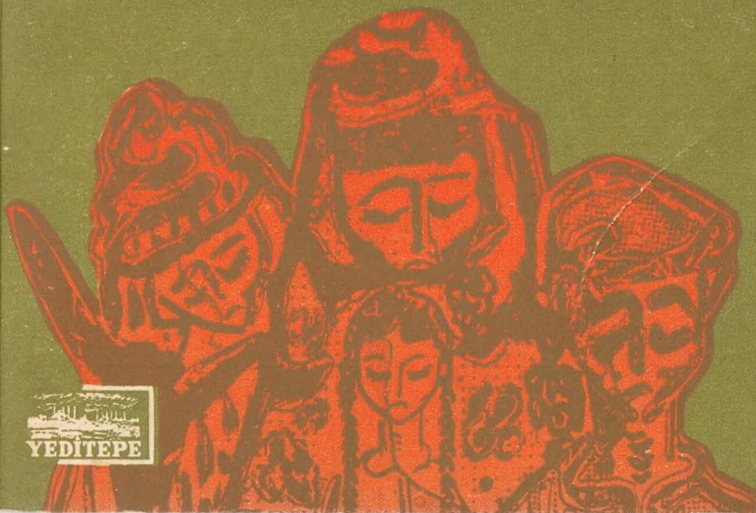
topraksızlar

fikret otyam



YEDİTEPE

TOPRAKSIZLAR

Kapak düzeni ve fotograflar : Fikret Otyam
Kapak Baskısı : Oya Basımevi.

GİDE GİDE No. 5

FİKRET OTYAM

TOPRAKSIZLAR

1962 de «Cumhuriyet» gazetesinde yayımlanan bu röportajlar, Ankara Gazeteciler Sendikası'nın düzenlediği «Yılın Gazetecisi» yarışmasında «Seri Röportaj» dalında Birinci seçilmiş ve «Altın Kalem» ödülünü almıştır.



YAYINLARI

YEDİTEPE YAYINLARI : 133

Nuruosmaniye. Mengene sokağı
Yeni Han No. 21 — İstanbul.

(Posta Kutusu 77, İstanbul)

Telefon : 22 74 73

Bu kitap 1963 yılı kasım ayında İstanbul'da
Yeni Mâtbaa'da basılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AKTİL İLE İNCECİK

«Arzuhal eylesem deftere sığmaz
Omuzdan kesilmiş kolumuz bizim
Serdarî»

YIKIN EHLİ SÜNNET, YIKIN!

Seher yeli esiyordu otomobilin yanına vardığımda. Elbistan uyanıyordu toz duman. Toz duman ki düşman başına bile değil...

Kavakların dibine çöktüm. Araba hazır değildi de. Gıcır gıcır kağnılar geliyordu pazara. Kağnıların ardında, sıska, kara kuru, kuyrukları arka ayaklarının arasına sıkışmış köpekler. Ürkek, çekimser.

Sonra köylüler, elleri değnekli... Kimisi kör, kimisi topal, tümü yorgun, argın. Eşeklerin üzerinde uyuyan bebeler... Analarının sırtında, kucağında uyuyan bebeler... Kimi hasta, kimi cayırtılı.

TOPRAKSIZLAR

Bir insan akını pazar yerine. Mal mülk, heybeler, tehlizler, kağnılar dolusu. Saman kağnıları, sap kağnıları, buğday kağnıları gıcır gıcır, yakarışlı... Ardlarında, yanlarında, yüzlerce ayak, toprağa değdiği zaman puf diye toz kaldıran, çarıklı, lâstikli, çıplak ama hepiciği yorgun, sürünen ayaklar toz duman.

Bölüm bölük insan akını. Arkaları naylonlu traktörler, kamyonlar, on beş kişi bindirince öbek olmuş insan yığılı jeep'ler.. Ve bu kadar araçtan, korna sesinden tedirgin, elindeki değnekle eşekleri sağa sola kovalayan, kağnıların ipine asılan, gûya canını, malını kurtarma savaşında o insan seli. Toz duman içinde. Sonra kavakların arasından süzüm süzüm süzülen seherin ilk ışınları... Boru gibi, boru gibi tozdan.

HAZIRIZ BEG

«Hazırız beg» dedi muavin sandığım, arabayı iki saattir ırgalayan adam. «Atla beg» dedi. Atladım. Ehliyeti yokmuş amma, alacakmış yakında. İşte böyle köy yollarında belliyormuş sürmesini! Bu arabayı nice güçlükle almış? Yazmıya ne kalem, ne kâğıt yetermiş efendi!... İşler iyi değilmiş bir süredir. Para çekilmiş ortadan, ama uydurup borç harç almış bu arabayı... Dururken de giderken de sağ ön teker öteki üç tekere uymamak için elinden geleni yapıyordu.

Şoförümsü genç, benzinciye yaklaşınca oradaki çocuğa :

«Kop lan!» dedi. «Şoooordan yimbeş kuruşluk kırmızı biber al, haydi...»

Çocuk yirmibeşliği alınca savuştu. Geldi. Şoförümsü genç o bir paket kırmızı biberi radyatöre boşalttı!... Radyatör delikmiş de iyi gelirmiş kırmızı biber, pekleş-

tirirmiş!. Radyatör değil besbelli, lâhmacun!.

Ne demiş Hazreti Ali? «Bana bir kelime öğretenin kulu olurum...» Delik radyatöre yirmi beş kuruşluk kırmızı biber... Kelime ne demek? Hem iş, hem cümle öğretti, ben de sizlere... Ödeştik.

URUS BİLE...

Sigaraları tazeleyip duruyoruz. Acı, soğuk, dişleyici bir rüzgâr var... Rüzgâr ki tam muhalif... Sigaralar şıpınadak bitiyor. Canımı teslim ettiğim şoför adayı, garç edip vites değiştirdikten sonra dikkati dağıtmak için dişleri arasından :

«Beğ» dedi... «Beğ... Bir görmelisin. Urus bile böyle yıkamaz, urus bile!... Ne can dayanır, ne yürek!. Varınca göreceksin ya...»

«Varınca değil» dedim. «Varabilirsek de sen şuna..»

«Varırız varmaya... Hem, Allahın dediği olur...»

«Orası öyle kardeşim orası öyle... Yalnız şu fokur fokur kaynayan radyatörün, bir türlü ikiden üçe geçemiyen vitesin, tutmıyan frenin, üç tekere karşı duran şu sağ ön tekerin, senin acemiliğinin, hiç mi önemi yok?»

«Doğrusun» dedi ve frene bastı, yüz metre ötede durabildik! Buhar salıveren radyatöre bir tenekeye yakın su boca ettik.

«Bu minval üzre» dağlar, bayırlar, cılız dereler aşıp «menzil»e varabildik! Türkiye'de o gün takvimler aylardan eylülü, günlerden 4 salıyı, saatler ise 10.20 yi gösteriyordu. Tepeye vardık. Araba zart edip durdu. Her ne kadar şoför, ben durdurdum dediyse de bozuntuya vermedim. Yol arkadaşım «Nah» dedi... «İşte Bebe mezraası şurası beğ, şu topraklar...»

Mezraa yıkım içindeydi. Yığılmış kerpiçler, uzatıl-



mış direkler, yuvarlamalar... Çadırımsı tehlizler vardı, çalı çırpı alayçikler rüzgârda sallanan... Ve sanki durmuş ve sanki taşlaşmış insanlar, çoluk çocuk. Çantalarımı sırtlayıp inmiye başladım bayırdan.

Yıkık evler yaklaşıyordu. Temellerinden ağrı göçüvermiş oldukları yere. Göçüvermiş değil de göçürtülüvermiş!. Çan, Yenice depreminde de görmüştüm böylesini... Birisi Allahın dediği olunca, bu da kulun dediği olunca bu duruma gelmiş!. İçim bir hoş oldu, saklasam olmaz, yazmasam hiç olmaz... İşim bu benim..

SALDIRDILAR EFENDİ

Yetmiş iki yaşındaki Safiye Öztoprak, o kemik üstünde salt kırış kırış deri kalmış ince uzun, çıdırgı gibi parmaklı ellerini kimi zaman dizine vurarak, kimi zaman gözüne götürüp yaşlarını silerek anlatıyordu... Bebeler analarının şalvarlarının dibinde birbirlerine sokulmuş, ürkek ürkek dinliyorlar. Erkeklerin bile gözleri buğulu. Kadınlar solgun, dalgın. Sakallı yaşlılar daha olgun. Daha güvenli. Biz nicelerini gördük a kadın, a oğul der gibiler. Ne bileyim belki hiç öyle bir anlamı yoktu o bakışların, bana öyle geldi. İllâki böyleydi diye sizleri mi kandıracağım?. Bir kişi konuşuyor, genç, ihtiyar, kadın kısrak, çoluk çocuk suskunluk içinde. İşte buna kalıbımı basarım, aynen böyleydi!

Ara sıra gözlerimi Safiye kadından ayırıp, makas değmemiş kara savruk isyankâr bıyıklarını dişleyen yanık yüzlü erkeklere bakıyorum. Bıyıkların uçları dişler arasında kıpırtılı. Gözler zaman zaman, bugün birer kerpiç, kalas yığını haline gelmiş evlerine kayıyor, sonra da, ağlayıp dövünen anlatan Safiye kadına...



YIKIN EHLİ SÜNNET

«Sekiz candarmaydı can, sekiz candarmaydı. Başlarında çavuşları... Yanlarında hokümatı, mamırı, icracı.. Arkalarında ben diyeyim dost iki yüz, sen de can üç yüz incecik köylü... Ellerinde kazmalar, kürekler, sopalar, demir kaldırgaçlar... Yıkın diyen bir uğultu can, yıkın diye dost... Yıkın Alevi'nin evini!. Yıkın, vurun... Her kim ki bir taş düşürür, cenneti kazanır.. Yıkın!. Yıkın ha ehli sünnet, yıkın... Kurt sürüsü gibi oğul, kurt sürüsü gibi... Çoluk çocuk, kadın erkek, ciplen, motorunan indiler bayırdan aşağı. Hokümat bu, yık dediyse yıkılır helbet.. Hokümat bu. Helbet hokümatın dediği olur. Hokümat diyordu ki ilâmda, 1298 den bu yana Halil oğlu Gıco'nun tasarrufunda bulunan ve tapusu bunlarda ve Bebe mezraasında inşa edilen on evden beşi yıktırılacak ve beş ev dahi boşaltılacak.

VE

Ve hududu aşarken Yenice ve Setrek köylerine ayrılan yol ve Başpınar namı diğeri Büyük Pınar'ın tepesi, garben Başpınar'daki Beşbeylerin çadır yeri, şimalen Yenice Setrek yolunun şarkından geçtiği Sarp ve Küllü güneyi, cenuben, Kapılık kayanın dere boyundan mahdut mer'a içinde bu on evden beşi yıktırılacak ve beşi dahi boşaltılacak...»

SUSTU Bİ ARALIK

Safiye kadın sustu bir aralık. Hemen lâfı aldım:

«Bre anam, saydım, ağıllar hariç yirmi üç ev yıkılmış, bu neme ne?»

İKİ KÖY VAR ELBİSTAN DAĞLARININ ARDINDA. BİRİ İNCECİK BİRİ AKTİL

«Sen bir hükümdarsın Türkmen ilinde,
Emir bende değil sendedir sende»

Maraş'tan Elbistan'a gelirseniz ve bir araba tutup dağlara vurursanız, dereler tepeler aşarsanız, eğer otomobiliniz iyi ise iki saat, benimki gibiyse üç dört saat sonra bir vadinin arasında kocaman İncecik köyüne, sonra berisinde Bebe mezraasına, Bebe'den güneye vurup, dağı geçip Aktil köyüne varırsınız. Ve size anlatırlar ki, burada 1298 den beri kavgası olan bereketli topraklar vardır. Ve anlatırlar ki, bu bereketli toprakların, soğuk pınarlı Bebe mezraasının, o her daim püfür püfür esen yaylanın tapusu Halil oğlu Gıco'dan oğlu Halil'e kalmıştır. Ve anlatırlar ki, Alevî vatandaşların oturduğu Aktil köyü ile Sünnî vatandaşların oturduğu İncecik kö-



yü yıllardanberi şu bu etkilerin altında bir toprak savaşına girişmişlerdir. İncecik 1950 den sonra D.P. yi, Aktil ise her daim CHP. yi tutmuştur. Sonra gelmiş baskılar, gelmiş suçlamalar, gelmiş mahkeme kapıları. Karşılıklı tapular çıkmış, bilirkişiler mekik dokumuşlar.. Ve derler ki milletvekili adayları «eğer bize oy vermezseniz...» Korkular, sinmeler. Ve derler ki bir kardeş kavgası alev alev. Sünni ve Alevi... Derken dâvanın bir kısmı Aktil'lilerin aleyhine sonuçlanır. Dâva onaylanır... İcra memuru yanına sekiz jandarma bir çavuş alıp Bebe mezraası içindeki on evden beşinin yıkılma, beşinin boşaltılma kararıyle bu topraklar üzerine gelir.. Şu var ki, ilâmın böyle demesine rağmen ne olur, olur, mezra dışındaki evler de yıkım yıkım yıkılır! İşte bu yazı dizisinin birinci bölümü. Aktil ile İncecik arasında toprak kavgasını anlatır.

BRE ANAM!

«Bre anam, saydım, ağıllar hariç, yirmi üç ev yıkılmış, bu neme ne?»

Safiye kadın bi hoş güldü, bi hoş... Ne gülmek, ne ağlamak bu, bi hoş!...

GELDİLER

«Geldiler can, geldiler dost.. Sekiz candarma, başçavuş yanlarında, elinde ilâm, mamırı hökümat icracı.»

VE ERTESİ GÜN

Ve ertesi gün bazı İstanbul gazetelerinin «Memleket Haberleri» sütununda şu haber yayınlanır :

«ELBİSTAN (Özel): Kazamız Bebe mezraasında bir ihtilâftan dolayı mahkemeye intikal eden dâva nihayetlenmiş ve karar üzerine beş evi yıkmıya giden icra memuru ile jandarmalar burada oturan Aktil köylülerinin direnmeleri üzerine kararı infaz edememişlerdir. Bilhassa kadınlar, jandarmalara hücum etmiş, bir kadın yaralanmıştır. Vaziyetin ne olacağı çevrede merakla takip olunmaktadır.»

HOKÜMAT DER Kİ:

«Hokümat der ki can, Hokümat der ki dost, şu gördüğün beş ev yıkılacak, şu beş ev dahi boşaltılacak. Hokümat bu, helbet hokümatın dediği olur. Hokümat derse ki, şu beş ev yıkılacak, bu beş ev dahi boşaltılacak, mamırı hokümat icracı ve başlarında baş efendi ile sekiz candarına, süngü takıp gelirse bizim boynumuz kıldan ince. Hokümata, mahkemeye şekva olmaz.. Ama hokümat demiş ki, beş ev yıkılacak, beş ev dahi boşaltılacak, buna rağmen hokümatı mamırı icracının emriyle candarma tüm evleri yerle yeksan etmiye başlayınca dayanamadık dost, dayanamadık can, dayanamadık efendim, tabibim, gül yüzlüm...»

VE DEDİ Kİ

«Dedik ki oğul, yıkamazsınız hepiciğini, yıkamazsınız.. Yıkarsınız amma ancak hokümatın dediğini yıkarsınız. Hokümat ne diyorsa onu yaparsınız. Çektikler tüfekleri oğul. Çoluk çocuk ağıta başlar.. Bir ağıt ki duymayınca yürek kıpırdamaz.. Vurun dedik oğul, vurun bizi.. Vurun öldürün.. Vurun öldürün de biz de kurtulak siz dahi!. Üstümüze yıkın konaklarımızı, damlarımızı..



Kalaslar altında kalalım.. Ölelim tümcek ana oğul, bacı kardeş, tümcek ölelim.. Bu ne zulum, bu nasıl karar? Muaviye mi dirildi yoksa? Hokümat diyor ki şu beş ev yıkılacak, şu beş ev dahi boşaltılacak.. Siz hokümatın kararını dahi çiğneyip tüm evlerimize saldırdınız.. Vurun bizi.. Vurun dedik açtık bağırlarımızı.. Erkeklerimiz depenin başında, alınlarında namlular.. Bir iki yürüyecek oldular, tuttuk namluları, süngüleri.. İcracı icracı, mamırı hokümatı icracı.. Bu nasıl iş, bu nasıl tatbik? Hokümatımız bu kadar zalım değil, hokümatımız bu kadar hayın değil, hokümatımız âdil, ama bu nasıl iş? Nasıl yıkarsın hokümatın yıkma dediğini? İşte böyle dedik oğul, işte böyle dedik efendim, tabibim, gül yüzlüm.. Böyle dedik.. Dedik de durdular.. Böyle dedik de biz biliriz deyip çekildiler.. Sarılıp ağlaştık onlar gidince..

JANDARMALAR GELİYOR KALKIN GİDELİM...

«Öldüğüme aslâ gam yemem beyler
Zalım düşman üstümüze mert olur
Dadaloğlu»

DERKEN CAN...

«Derken can, derken dost.. Böyle bir sabahtı.. Güneş Başpınar'ın tepesinden çıkarken bir uğultu geldi, yazıdan.. Candarmalar.. Müfreze ki ordu gibi.. Ardından bayır aşağı İncecik'liler.. Ellerinde kazmalar kürekler.. Kaldırgaç demirler.. Saban direkleri.. Çoluk çocuk, kadın erkek seyirci.. Hepiciği sevinçli, yüzlerinden güller akıyor.. Candarmaların yanında mamırı hokümatı icracı.. Elinde ilâm.. Altında cip.. Yanında kumandanlar dahil baş efendiler, çavuşları dahil kırk beş candarma.. Tam takım.. Tüfeğiyle, süngüsüyle, matrasıyla tam kırk beş candarma.. Ya Allah, Ya Muhammet, ya Ali.. Gör hali-

mizi gör.. Durum böle böle.. Gör, görün.. Erkekler şu tarafa.. Kadınlar şu tarafa.. Çocuklar tepe ardına, yallah!. Dağıldık oğul her bir yana.. Öbek öbek olduk, kumandarları mülâzimi sâni, neydi yeni adı, üsteğmen İbrahim, gencecik, babayiğit.. Dedi ki karar var.. Karşı durmayın.. Hokümata, mahkeme kararına karşı durmak suçtur vatandaşlarım.. Karar infaz edilecektir.. Karşı durmayın.. Peki dedik, hokümatın kararı karşısında hiç diyeceğimiz yoktur kumandar oğul, ancak hokümatın dediğini yıkın, boşaltın..

SEÇTİLER

Hokümatı mamırı icracı yimbeş İncecikli seçti yıkım için.. Hepiciğinin elinde kazmalar kürekler.. Başladılar yıkmıya.. Amanın oğul, amanın kumandar, amanın babayiğit oğul.. Bâri eşyalarımızı boşaltak! Yağımızı, bulgurumuzu, lâmbamızı, sandığımızı alak.. Yok dedi, mamırı hokümat icracı, yok olmaz, devam yıkıma.. Feryatlar, figanlar arş-ı alâya çıkıyor!. Ağıtlar dağları taşları inletiyor, kuşlar kaçıyor gök denizde.. Kuşlar kaçışıyor.. Yıkın diyorlar, yıkın, Alevinin evini yıkın. Her kim ki bir taş düşürürse yeri cennetlik!.. Yıkın Alevinin evini, yıkın.. Yıkın ehli sünnet.. Yıkın din kardaşları.. Ha babam ha, ha yavrı ha, yıkın.. Yıkın.. Yıkın ha.. Ya Allah... Ya Muhammet.. Kuvvet ha.. Vurun kazmayı... Ha babam ha...

BİZ İSE

Biz ise feryat figan içinde!. Biz ise ağlamaklı seller gibi!.



YILLARDIR

Yıllardır bu topraklar üzerindeyiz oğul, yıllardır bu topraklar üzerindeyiz can.. Yıllardan beri.. Dedelerimiz oturmuş bu topraklarda.. Evler kurmuşlar, bağlar bahçeler yapmışlar, hayvanlarımız yayılmış.. Etini, sütünü, yününü almışız, almışız da giysiler yapmışız. Ekip biçmişiz bu toprakları dost, ekip biçmişiz.. Mahkemelere düşmüşüz zaman gelmiş.. Fermanlar, ilâmlar almışız bizimdir diye.. Seksen yıla yakın can kazanıp can vermişiz bu topraklarda.. Ölülerimizi gömmüşüz bu topraklara.. Halk Fırkası Mustafa'yı bilmişiz bizi bilen, bize adam muamelesi eden.. Mustafa Kemal Paşa'yı görüp bilmişiz. Sandığına irey atmışız yıllar yılı.. Bilmemişiz başka fırka... On yıl eziyeti bağrımızda görmüşüz.. Muhammet Ali'ye ikrar vermişiz.. Horasan'dan kalkıp gelmişiz.. Kılıçtan geçmişiz, bir yudum suya muhtaç kalmışız.. Dağlara, bayırlara saklanmışız.. Konmuşuz bu topraklara.. Hokümata âşar vermişiz, hokümata vergi vermişiz.. Askar vermişiz.. Hokümat nüfusumuzu kaydetmiş kütüklerine.. Kafa kâğıtları vermiş bizlere.. Canlar vermişiz muharebelerde, şehitler vermişiz, memlekette şükür demokurasi var, yüca meclisanlar var.. Yüca meclisanlar anayasayı tastiklemişler, yüca kanun, din mezhep, kadın erkek, ibadet, inançlar serbest.. Tüm Türk vatandaşı eşittir demiş oğul. Artık ayrılık gayrılık yok.. Alevisi, Sünnisi, hepiciği bizim vetandaşımız demiş..

MUHTAR

İncecikin mıhtarı, hokümatı mamırı icracının yanında, emirler veriyor... Yıkın gardaşlar, yıkın ehli sünnet... Yıkın... Ha babam ha... O yimbeş yıkıcı var ya, oldu iki yüz oğul, oldu iki yüz, can!. Tuzumuza gübre,

yağımıza biber karışıyor!. Minderlerimiz yırtılıp yünler unlarımıza, yağımıza harman ediliyor!. Bağırıyoruz... Cam çerçeve taşlanıyor... Çoluk çocuk... Kumandarı üsteğmen o babayiğit, o gencecik oğul ağlamaklı... Kumandar İbrahim bizi teselli eder, ağlamayın anam der, ağlamayın bacım der, ağlamayın gardaşlar.. Kanun, nizam bu.. Hâkim böyle karar vermiş.. Hakkını vermiş.. Olur.. Dedik.. A adil kumandar. Şu hale bak... Hokümata kim karşı durur? Kanuna nizama kim karşı çıkar? Adalete kim olmaz der? Demez helbet. Emme ilâm der ki şu beş ev yıkılacak, şu beş ev dahi boşaltılacak mezra üzerindeki... Halbukim görüyon tüm evlerimizi toz ederler.. İlâmda var mı ununa bok katın diye? İlâmda var mı kızlarımızın çeyiz sandığını kırın diye?.. İlâmda var mı yağımıza biber katın diye? İlâmda var mı peynirimize gübre basın diye?.. O babayiğit, o gencecik kumandarı candarma İbrahim, mamırı hokümatı icracıya dedi ki, bu nasıl iş efendi? İlâmda beş ev diyor... İcracı, mesuliyet bana raci, hepsi yıkılacak o kadar.. O gencecik, o babayiğit kumandarı candarma ta merkezi hokümat Ankara'dan gelmiş, Maraş'tan geçip Doğuya eşkiya takibine gidermiş.. Gidermiş ki tam teçhizat...

Bir başçavuş vardı, kumandarı üsteğmenin yaveri... Koşarak geldi... Selâma durdu... Kumandarım, kumandarım, dedi, yağma başladı. Bu kanunsuz iştir gel gör hali... Bu zulumdur kumandarım, eşyalar çalınıyor.. Köylüler tüm saldırdı evlere, yağma başladı... Kumandar koştu, düdüğü çaldı... Durun dedi, durun... Herkes olduğu yerde kalsın. Kıpırdayanı vururum.. Dedi ki candarmalara, herkesin üstünü arayın.. Candarmalar aradı efendi.. Altınlarımız, mintanlarımız, para keselerimiz nakışlı, at gemlerimiz çıkmaya başladı.

MÜLÂZIM - I SANİ AĞLAMAKLI

O gencecik, o babayiğit kumandar İbrahim, dedi ki, İcracı bey, bu böyle olmaz.. Yağma yapmaya gelmedik buraya!. Böyle tatbik olmaz.. Ben müsaade edemem buna.. Ben Angara'dan kanunsuzluk yapmaya gelmedim. Böyle dedi de tuttu zaptını.. İmzalattı tüm vatandaşlara.. İcracı kafa tutacak oldu.. Derken cipe binip kaçtı.. Yağma malları bir zabıtla teslim aldı o babayiğit, o gencecik kumandar.. Teselli etti bizi, döndüler şehre.. Yıkıntılarımız üzerine toplaştık, ağladık oğul, ağladık can, ağladık efendim, tabibim, gül yüzlüm.. Allah.. Muhammet Mustafa.. Ali.. Gördü halimizi perişan.. Yetiştiler,

HEPİCİĞİNİ HEPİCİĞİNİ ANADACAĞIM EFENDİ...

Koçyiğit de gurbet ele düşerse
Yanar bağrı ateşinen közünen
Dadaloğlu»

Güneş zalımca tepeye dikilmişti. Alayçiklerin arasından beynimize süzülüyordu. Ama bu deli, bu sarı sıcağa rağmen o muhalif yel her daim esiyordu yaylada. On yaşlarında bir kızın getirdiği ayranları içtik.. Hepsi tek tek özür diliyorlardı durumdan.. Bardakları, maşrapaları ezilmişti. Enkaz altından çıkardıkları kalaylı maşrapalar, taslar burum burumdu...

«Hepiciğini, hepiciğini anadacağım» diyen Safiye kadın yerinden kalktı, ak üstüne kara nakışlı bir yazmadaki yufka ekmeklerini ısladı, dürdü, gölgeye koyup yerine oturdu.

Keçiler, koyunlar, kazlar, tavuklar, köpekler çevre-

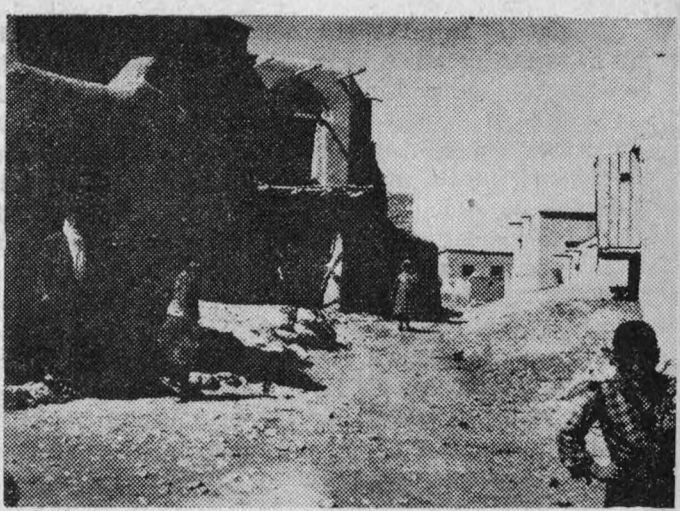
mizi sarmıştı.. Hayvanlarla insanların böylesine haşir neşir oluşları az yerde görülür. Evler de ağıllar da bugün birer kerpiç yığınıydılar... Yaşantıda bir eşitlik başlamıştı.

15 GÜN SONRAYDI

«Üsteğmen, o gencecik, o babayiğit kumandar şehre varıp tuttuğu zaptı yedinci ayın altısında hokümata verdi. Hokümat deragap ifadesini aldı. Sonnadan duyduk ki mamırı hokümat icracı da mazifeye müdahaleden kumandardan dâvacı olmuş!.

GELİN DEDİK, GELİN

Toplandık vardık Elbistan hokümatına... Gelin dedik hokümatı mamirin, gelin görün halımızı.. Evlerimizi, barklarımızı, ağıllarımızı ne hala kodular? Siz mi verdiniz bu kararı? Siz mi dediniz Aktil köylülerini insanlıktan çıkarın? Siz mi dediniz Muaviye torunlarına, Ali canlarını perişan edin diye? Demediniz böyle.. Demediniz.. Hokümat böyle zalım olmaz.. Hokümat adildir.. Hokümat kanun güder.. Hokümat hak güder.. Hokümat adına nice canlar kıyılıyor.. Hokümat adına ne zulumlar yapılıyor.. Hokümat adına kanunları depikliyorlar.. Gelin görün ey Elbistan hokümatı mamirini.. Gelin.. Tüm askerler, tüm askerlerin tüm çavuşları, tüm çavuşların tüm kumandarlarının tuttuğu, mühürlerini bastığı, imzalarını koduğu zabıtları okuyun ey Elbistan hokümatı mamirini... Okuyun görün bu zulmu da zalımların cezalarını muzalarını verin.. Haklıyı haksızı ayırın..»



HİÇ...

«Pekiy» n'oldu sonu?»
Sustular.

VE GÜRSEL CEMAL PAŞA'YA

Ve efendim ve sultanım, dost yüzlüm.. Telgraflar saldık birlik olup İreisicumhur Başkan Gürsel Cemal Paşa Hazretlerine.. Ali canlarına kıyam ederler.. Senin kanununu, senin adını kötü ederek tatbik eylerler.. Evel Allah, Muhammet, Ali'ye sığınıp seni haberdar ediyoruz.. Müfettişlerini sal Elbistan hokümatına.. Kurtar bizi... İnsan olduğumuzu iradyolarla ilân et.. Bizi bize kıydırma gayrı.. Böle böle dedik efendi, böle böle dedik..

VE HOKÜMAT BAŞKANI BAŞVEKİLE

Ve hokümat başkanı Başvekil İsmet Paşa İnönü'ye, İçişleri dahiliye vekil bakanına teller çektik.. Candarman bile dayanamadı bu zulma, ey bakan içişleri vekili Kurutlu Beğ.. Candarman bilem dayanamadı, zabıt tutup infaz durdurdu.»

HİÇ...

«N'oldu dedim? N'oldu sonu?»
Sustular.

VE ADALETE

Ve Elbistan hokümatına varıp savcılığa istidalar verdik.. Mallarımız yağma edildi savcı beg.. Eşyalarımız

çalındı.. Altınlarımız yıkıcıların ceplerinden çıktı.. Unlarımız toz toprak, gübre katıp yenmez hale getirildi.. Zabıtlar tutuldu, en azından iki bin beş yüz liralık erzakımız yenmez hale getirildi. 1500 liraya yakın paramız yok oldu!.. Kelpetenlerimiz çalındı.. Atlarımızın gemleri yıkıcıların koyunlarından çıktı.. Bunları eşkiya takibine çıkan üsteğmen kumandar İbrahim ve çavuşları ve askerleri görüp zabıtladılar.. Ara hakkımızı kanun adına.»

HİÇ

«Sonra n'oldu?» dedim.
Sustular.

CANDARMALAR GELİYOR

Allah'ı bekledik.. Muhammed'i bekledik.. Ali'yi bekledik.. Bekledik.. Bir sabah başlarında hokümatı mamiri icracı, İncecik muhtarı, candarmalar geldiler.. Köylüler aynen.. Ve uzatmıyalım efendi, uzatmıyalını dost, evlerimizi gördüğün gibi yıkım yıkım yıktılar.. Vardık biz kadınlar üzerlerine.. Dipçiklendik.. Yerlere yıkıldık.. Candarma bu, kuvveti hokümatı.. Başa çıkılır mı? İşte 23 evlik, iki ağıllık mezra bu hale geldi.. Hepiciğini yazmaya lüzum yok.. Aklında kalanı yaz. Var git hokümatı merkezi Ankara'ya, de ki Cemal Paşa Gürsel'e, de ki İsmet Paşa İnönü'ye, de ki içişleri dahiliye bakan vekili Kurutlu'ya hal böle böle.. Duyur Elbistan hokümatının zulmunü.. Kanun kanundur.. Karşı değiliz.. Değiliz emme var mıydı ilâmda aşımıza bok katınak? Var mıydı ilâmda altınlarımızı çalmak, eşyalarımızı yağma etmek? Var mıydı kızlarımızın çeyizlerini topraklara gömmek? Hangi mahkeme, varın gidin bu zulmü edin der? Hangi mah-

keme? Bunu sorsunlar, hesap istesinler. Yüca meclisanlar haksızlık olmasın diye kurulmadı mı? Demukurasi inanç, ibadet serbest demedi mi? Vetandaş eşittir demedi mi? Bunun için tasdiklenmedi mi yüca anayasalar? Sorsunlar bunu Elbistan hoküma tından. Bunu istiyoruz, bunu bekliyoruz.»

YİNE BİTMEDİ

«Yaz can, yaz dost.. Yazan kâtibin suçu yok, mevlâm demiş böyle yaz.. Yaz oğul, yaz halleri böle böle deyip.. İcra ve yıkım amelesi için 1664 lira istediler.. Cip'lere para istediler.. Etmeyin dedik, neyimiz kaldı ne vereceğiz? Bari bir haftacık izin verin! Mamırı hokümatı icracı yine olmaz dedi. Yalvardık, yakardık.. Ayağının turabı olalım bir hafta izin.. Olmaz dediler.. Sürülerimize saldırdılar.. 28 seçme kısır koyunu, çobanı dövüp ellerinden aldılar, şahıra indirdiler, şaharın pazar yerine.. Boyunlarımızdaki altınları söküp vardık pazara üç gün sonra.. 1464 lira tuttu altınlar.. Makbuzları alıp bir hafra izin istedik, denkleştirmeye çabalıyoruz.. Üçer cip gelmiş üçer defadan kilometresi seksen kuruştan.. Halbukim pahalı bu geliş-gidiş.»

Makbuzlar çıkardılar.. Numarası 509.. Vezne numarası 509. Dosya numarası 962/49.. Tarihi 23.7.1962. 730 TL. Ayrıca bir 500 liralık daha.. Numaraları 510, aynı tarihte yine bir 125 TL.

«Yaz halımızı.. Eksik var fazla yok.. Yalanımız varsa, ki bizde yalan yoktur can.. İplesinler bizi şu ağaçlarda.. Yalnız hokümat merkezi Ankara bir kurcalasın bu işi.. Tek dileğimiz bu...»



YIKINTILAR ARASINDA DOĞAN ÇOCUK: HÜSEYİN GÜLER

«Ağlayanlar bir gün güler
Gamlanma gönül gamlanma
Karacaoğlan»

Tacim Güler, mezraada, iddiaya göre usulsüz olarak yıkılan evlerin sahiplerinden.. Çiftçi.. Tacim Güler dört çocuk babası.. Tacim Güler'in ağzı var dili yok.. Konuşmuyor.. Karısı Nazike Güler'i, yıkıntı arasında, üzerine bir kilim serilmiş üç yıkık duvar arasında yatarken gördüm.. Lizol kokuyordu yıkıntı.. Beşinci çocuk Hüseyin Güler yorgan altında kaybolmuş.

Nazike Güler gülmüyordu.. Hayretle bakıyordu gelen kalabalığa.. Doğrulacak oldu, bırakmadık.



DEPREM

Deprem zalımdır, ancak böyle yıkar evleri... İnsanları odsuz ocaksız kor, dinlemez ürüzgâr.. Dinlemez yel, sıcak, soğuk ayaz.. Hiç dinlemez!.

Deli poyraza göğüs gerip yıkıntılar içinde titreşen hastaları, yaşlıları gördüm tek tek.. Boş beşikler sallanıyordu üç duvar, damsız duvar arasında.. Hani duvar dediysem dikine değil, yıkılmış.. Boş beşikler sallanıyordu yıkıntılarda.. Analar hasta çocuklarını koyunlarına almış, ısıtmaya çabalıyorlardı.. Öksürükler patlıyordu evimsi yıkıntılardan.. Genç ihtiyar, çoluk çocuk öksürükleri.. İnceli, kalınlı..

BAZİYE KARA

Baziye Kara Maraş'ın Elbistan ilçesine bağlı Aktil köyünün Bebe mezraasında 4 eylül 1962 salı günü saat 15 e doğru hırıltılarla yatıyordu.. Hüseyin Kara ve Sultan Kara'dan doğma 1962 tevellütlü yedi aylık Baziye Kara ateşler içinde yanıp, ince ince inildeyip öksürüyordu. 4 eylül salı günü üstüne çullar atılmış.. Boş beşiği ürüzgârla sallanıyordu Baziye Kara'nın.

ÇADIR ALIN KIZILAY'DAN

Böyle dedim başımdaki kalabalığa.. «Kızılay kara gün dostudur!.» Susuştular.. İyi bir akıl vermenin kıvancı içinde ukalâlık ettim!. Cevap alamayınca soruşturdum.. Sormaz olaydım!.



İSTEDİK, VERMEDİLER!.

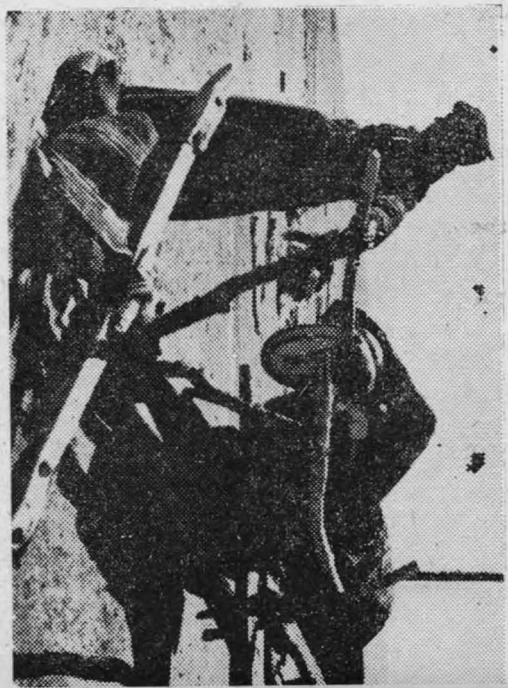
«İstemez olur muyuk can? İstemez olur muyuk dost? İstemez olur muyuk? Nideceksin bu deli poyraza karşı?.. Gördün hasta bebeleri, süt kuzularımızı.. Lohusa kadınlarımızı, bebelerimizi gördün.. Memet Güler, Hacı Doğan, Cuma Aslan, Memet Ali Öztoprak vardık vilâyete.. Pullu istidayı valiye ilettik.. Vali beg derhal verile dedi.. Bastı mührünü imzasını.. Elbistan hokümatında deprem için gelen dört yüz çadır var, bunların ihtiyacı olan 17 çadır derhal bu vatandaşlarıma dağıtılsın diye emir buyurdu vali beğ.. Hiç vakit geçirmeden, yetmedi, açtı telli telefonu.. Kaymakamı bulup vaziyet böle böle dedi, derhal çadırlar verilsin.. Kaymakama vardık.. Kaymakam derhal imzayı bastı.. Kızılay başkanına havale buyurdu pullu istidamızı.. Derhal verilsin dedi.. Vardık Kızılay başkanına.. Derhal verilsin dedi, saldı bizi Kızılay'ın depo mamırı örgetmene.. İki gün gelip gittik.. Dedi ki, bana 2500 liralık bir teminat mektubu yahutnam para getirin.. Otelci Arif kefil oldu.. Şahır dediğin para tuzağı.. Masrafımız çok.. Olmadı çadır işi.. Dönüp geldik.. Sonra yine vardık.. Ankara'ya mektup salacam, ver derlerse verecem, bir hafta sonra gelin dedi örgetmen mamır depocu.. Mezra soğuk efendi.. Görüyon, sen bile titriyon kürk yakalar içinde!. Millletin bi bölüğü göçtü köy yerine.. Vardık, dedik, 17 çadır fazla gelecek.. Beş tane verin.. Millet göçüyor, çoluk çocuk hasta, hâlâ cevap bekliyok..»

AF İSTİYOR MUSUNUZ?

«Af istiyor musunuz?

Şaşırdılar..

«Yok efendi, yanlış anladın.. Ne suç işledik ki af isteyek? Biz çadır istiyok.. Çadır.. Yalnız beş dene..»



KALKIP GÖÇ EYLEDİK

Oradan kalkıp göç eyledik Aktil köyüne.. Çeşme başını gören bir eve buyur edildik.. Pencereden, o bir parmak kalınlığında akan çeşme başında kadınlar ve kızlar ve çocuklar ve inekler ve tenekeler ve bakraçlar su kuyruğundaydılar.. İnekler sızan kara suyu ıslıksız içiyordular.. Tertemizdi oturduğumuz dam.. Cemal Paşa İreisi Cumhur Başkan'ın ofset baskılı askeri resmi teneke çerçeve içindeydi.. Ve Mustafa Kemal Paşa, Ankara garında.. Pencerede.. Bakıyor.. İstanbul'a gitti de bir daha gelmeyiverdiydi ya.. İşte o resmi.. Solgun, yorgun, umutsuz, üzgün.. Mustafa üzülmesin de kimler üzülsün? Ne demiş doğulu âşık? Ne demiş?

«Vahte Kemal sağ bu
Gava Kemal miri
Nane genim firi
Lo lo Kemalo
Lo lo Kemalo..»

Yani efendim demiş ki: «Kemal sağ iken — Arpa ekmeği yasaktı — Kemal ölünce — Buğday ekmeği de uçtu — Hey Hey Kemal — Hey Hey Kemal..»

MAVULA ASLAN

Mavula Aslan kadını burada tanıdım.. Evi yıkılanlardan. Erkeklerin arasında dimdik oturuyor.. Burnundan soluyor Mavula Aslan.. Yemin ederim burnundan soluyor..

ALDI MAVULA, BAKALIM NE DEDİ?

«Hokümat bu kadar zalım olmaz, olamaz.. Hokümat hakkıynan iş görür.. Mahkeme hakkıynan iş görür.

Böyle değilse bile böyle bilmek isteriz.. Ama Elbistan hokümatı bize sahıp çıkmıyor.. Hakkımızı aramıyor.. Siz de erkek misiniz?»

«Nörelim yani Mavula kadın, Ankara'ya yalın yapıldak yollara mı düşelim?»

«Heye ya.. Heye ya.. Yürüyelim Ankara'ya.. Gürsel Cemal Paşa'ya çıkalım!. İnönü İsmet'e çıkalım.. Yüca meclisanlara çıkalım. Halimiz böyle böyle diyelim.. Heye ya!. Nerede benim yıllardır dişimden dırnağımdan söküp aldığım altınım? Bi dene mi dene.. Nerede kelpetenim? Nerede at gemim, dizginim? Nerede? Ha siz söylen, bey duysun.. Kim tuttu zaptı?. O üsteğmen İbrahim değil mi? Yağmayı önlemedi mi kumandar İbrahim? Ne susarsınız? Demek ki yağma olmuş.. Peki nerede bu eşyalar? Resmiyede.. Altın nerede? Resmiyede.. Gem nerede? Resmiyede.. Bizim kocalarımız insan değil mi? Biz İsviçre'den mi geldik? Biz vergi vermiyor muyuz? Biz askerden mi kaçıyok? Ne susarsınız ha? Ne susarsınız? Dağların başına kış gelir, insanın başına iş gelir.. Susman erkekler susman.. Hakkı arayın.. Hakkını aramıyan haksız kalır.. Benim mallarım resmiyede.. Demek ki çalındığı zabıtla bellenmiş.. Hokümat benim malımı yağma edeni neden tutup mapis damına tıkmaz?. Candarma gelir, süngüyü dayar, bunu Elbistan hokümatının savcısı gönderdi, imzalayacaksınız der, boş kâğıdı uzatır. Bre erkekler, bre akıllı yiğitler, hokümatın savcısı böyle oyun eder mi? Yapar mı bunu? Kuzu kuzu boş kâğıda parmak basar, neden imza atarsınız? Varacaksın savcıya.. Savcı, savcı diyeceksin, bu nasıl iş? Senin adını kullanıp yolsuzluk yaparlar, git tedbirini al.. Susarsınız ya, haklı olan susmaz.. Haklı olan yılmaz.. Susmayın.. Ben hakkımı arayacağım.. Siz korkup, sinip susun isterseniz.. Dört bebemi kapıp va-

racağım Merkeze.. Halimiz böyle böyle diyeceğim.. Bize kıyam ediyorlar diyeceğim.. Hepiciğini anlatacam tek tek.. Hepiciğini.. Memlekette demokrasiii var.. Yüca meclisanların anayasası var.. Artık ayrılık gayrılık yok.. Ali canıysam Ali canıyım. Ben de birim, İnceciğin Sünni mıhtarı da.. Geçti gayrı, geçti...»

«ANAYASA'YI SİZ İNSAN MI BELLİYORSUNUZ? O İNSAN DEĞİL YÜCA KANUNDUR GAFİLLER»

«Ay doğmadan şavkı tutmuş ovayı
Karacaoğlan»

Mavula Aslan, yerinden bir doğruldu.. Gitti, bocuttan su içip geldi... Odayı dolduran kalabalık suskunluk içindeydi.. Ara sıra Mavula kadının çıkışlarına dur diyecek gibi olanlar ağızlarının payını alıp kendileri susuyorlardı.. Utanmıyorum, apaçık yazayım, gözlerim doldu, tuttum kendimi.. Maraş'ın Elbistan ilçesine bağlı Aktil köyünde cılız çeşmeyi gören bir köy damında bir kadın, yirmi erkeğe demokrasi, anayasa dersi veriyordu, dizlerini dövüp, ellerini, kollarını sallayıp!.

MAVULA KADIN DEVAM EDER

«Tabii demokrasii ya.. Tabii yüca meclisanın dastiklediği anayasa ya.. Senlik benlik yok gayrı.. Hiç yok.. Senlikten, benlikten, ayrılıktan kim fayda görmüş? Varıp zulum etsinler, varıp evimi yıkıp altınlarımı yağma etsinler.. Hokümatın kanunu var.. Kanun dediğin hak dağıtır.. Yanlış olursa daha büyük meclisanlı mahkemeler düzeltir.. O da düzeltmezse Cenabı Hak düzeltir.. Düzelir ya, ergeç düzelir ya, sen ona bak!.»

«Durele Mavula kadın» dedim.. «Durele bi yol.. Celâllenme hele.. Evin yıkılırken sen orada mıydın?»

«Nirde olacak mışım ya? Elbet oradaydım.. Süngüyü elimle tuttum.. Yıkamazsın dedim evimi.. Kanun benim evimi yıkın diye şart koşmamış.. Çavuş durdu.. Dedi ki.. Deli kadın.. Deli kadın.. Kanuna karşı mı geliyon? Bakele sen!. Dedim ki ona.. Çavuş, çavuş.. Akıllı çavuş.. Ne diyeyim sana? Sen hokümatsın, ben bir kadınım.. Süngü zoruynan yıkarsın.. Zulumcu oyunlara âlet olursun.. Ama bir gün bunun hesabını senden isterler.. Var git karakoluna.. Üsteğmen İbrahim, o hakçı kumandan bile doğru dedi.. Doğru kadının dediği..

ALTINI DEĞİL HAKKIMI VERİN

Altınımı çaldılar, gaspettiler.. Kumandar İbrahim zabıt tuttu yağma vardır diye.. Çalanın anasının babasının adını yazdı.. Şahitlere mühür bastırdı, el bastırıldı, imzalattı ve kumandar İbrahim vardı Elbistan hokümatına.. Hal böyle böyle dedi.. İşte suçlular.. Ne oldu sonra?.. Elbistan hokümatı habar salmış, gelip eşyalarını alsın diye!. Altınımdan vazgeçerim de hakkımı

çalanın eli kolu serbes dolaşmasından aslâ vazgeçmem.. Hokümatın kanunu herkeşe bir, madem ki çaldı.. Çalan için ceza var kanunda.. Tutup tıksın mapis damına.. Başkasının hakkını çalanın kanundaki yerine göre cezanı verdim desin.. Ben Ali kuluyum, kanundan ayrı mıyım? Değilim elbet.. Kanunda böyle madde varsa gösterin bana.

UMUMİ

Umumi İskân Genel Müdürü geldi. Baktı topraklara, size toprak vereceğiz dedi.. Benim toprağım var, nideyim fazlasını, sen onu topraksızlara ver.. Ver ama oyunla, elimden alınan damımı, toprağımı da bana geri ver..»

Bir erkek ayağını değiştirip söze karıştı:

«Mavula kadın.. Anayasa manayasa.. Anayasa dediğin Ankara'da oturur.»

Derdemez Mavula kadın yerinden doğruldu.

«Ne ne ne? Sen anayasayı er kişi mi sanıyon? Can mı belliyon? Nah o kafana!. Anayasa dediğin bir yüca kanundur.. Senliği benliği ortadan kaldırmıştır.. Gidip heye diye irey vermedik mi tümcek? Senlik benlik kalksın diye kopmadık mı sandığa? Tüm dünya proy Türk'e demedi mi anayasaya evet diyince? Anayasa Ankara'da da var.. Burada da.. Maraş'ın gâvur dağını aşıp Elbistan hokümatına gelmediyse biz getireceğiz.. Assınlar isterlerse.. Ben evet diye irey verdim ona.. Evet dediysem her şeyine evet dedim, assa bile evet diyeceğim.. Şenlik benlik kalksın ortadan.. İnceciğin mıhtarıynan Mavula kadın birdir.. O kadar..»

DÜŞTÜK YOLLARA

Sonra uğurladılar tümcek.. Sağ tekeri isyankâr, hep



kendi yönüne çeken ne anayasa, ne kanun dinleyen o bölük pörçük otomobile binip ayrıldık.. Aktil köyünden.. İncecik köyüne çek dedim.. Şoför direndi gitmem diye.. Canım istiyorsa kendim gidermişim. Nah şurasıymış İncecik dediğim köy..

İSTERSEN

Şoför direndi. Gitmem de gitmem!. «İstersen sen git bey.. Ben burada bekliyeyim.. İstersen değil İncecik köyüne, Büyük Yapalak köyüne bile git..»

«Neden Büyük Yapalak köyüne bile?»

«Oraya hokümat bile giremez.. Candarma zor girer. Candarmanın zor girdiği köye ben giremem arkadaş, sen gir istersen.. Geçenlerde candarma girecek oldu, kaçak varmış, mavzerler takır takır takırdadı da Yapalak'lının biri kurşunu yedi anlının şakına da candarma geri çekilmeye mecbur kaldı!. İnanmazsan Elbistan hokümatına sor..»

ÇOCUK BİTKİN

Bir kadın vardı arabada, kucağında çocuğu.. Yanında eri.. Çocuk hastalanmış.. Bizi atıver dediler Elbistan hokümatına.. O aksi, o lânet, o otomobilden başka her şeye benzeyen, sağ ön tekeri her daim üç tekerin aksine çaba gösteren nesne çakıldı kaldı yola!. Ne kırmızı biber.. Ne teneke teneke su!. Fren koptu.. Vites kutusu birbirine girdi.. İttik bayır aşağı ellerimizle vites değiştirdik de beş saatte, geç vakit geldik Elbistan hokümatına.. Elbistan hokümatı toz içindeydi.. Elbistan hokümatı çeltik sineği doluydu.. Bir kaymakamı varmış eskiden.. Ah Ankara, ah!. Almışlar Ankara'ya daha iyi

göreve.. Kalmalıymış ki Elbistan'da iki üç yıl, onlar da insan olduklarını bilselermiş.. Ama gitmiş kaymakam.. Okullar yapan, yollar açan, su işini düzene koyan..

Hasta bebeği anasının kucağında gördüm ahçı dükkânında.. Bitkindi.. Doktor, geçer demiş.. Soğutlatmışsınız.. Vitaminler vermiş.. Doktor dedi, çocuğun babası.. İyi ki doktor var.. Doktor olmasa doktorsuz ölürüz.. Şükür buna da..

Ay ışığında çeltik suları dik dik parlıyordu.. Toz dumandı ortalık.. Kamyonun zıplamasına koyuverdim kendimi.. Neden sonra göründü Maraş ölü gibi, yaşamasız.

İKİNCİ BÖLÜM

GÂVURUN GÖLÜ

«Göç vakti gelir de âlem uyanır
Çuğul çuğul eder yollar sabahtan
Kul Mustafa»

1962 yılının mart ayı yağmurla geldi. Malatya ve Adıyaman illerine bağlı bazı köylerde topraksız insanlar, geceleri odalarda toplanıp Gâvur gölü yöresinden gelen habercilerin anlattıklarını heyecan ve özlemle dinliyorlardı. Aynı anda Maraş'ın Elbistan ilçesine bağlı Tapkıran köyünde de insanlar hane hane toplanıp Maraş'ın Gâvur gölü habercilerini suskunluk içinde izliyorlardı..

KARALAR

«Su dökmane» (su dökmeye) çıkan birisi işini bitirdikten sonra göğe baktı.. Kapkaraydı gök.. Derken

bulutlar yırtıldı, sulu bir kar başladı.. Ardından muhalif bir «ürüzgâr».

DÖNMEK YOK

«İkrardan dönmek yok!» dedi birisi.. «İkrardan dönmek yok.. Burada da açız.. Varsın orada da aç kalalım.. Temam mı?» «Temam!» dediler..

BİR SABAH

Bir sabah yorganlar dürüldü.. Kaplar kaçaklar, bulgurlar, torba torba unlar, oklavalar, tahtalar bağlandı ve bir insan seli, mart ayının sulu sepken karı altında, muhalif yeli altında gün patlamadan çoluk çocuk, genç, ihtiyar, kadın, erkek yollara düştüler.. Yalın yapıldak.. Atlar kişnemiyor, eşekler bile anırmıyordu..

HER YERDEN

«Hokümatın, hazinenin Gâvur gölünde boş toprağı var imiş.. Hokümat topraksızlara bu bereketli topraklardan dağıtıyormuş..» haberi yağmurla, karla, kara bulutlarla tüm güney ve güney doğu göklerinden köylere iniyor, hane hane dolaşıyor, bunları duyan, hane hane başkalarına duyuruyordu.. İnsan sürüsü, dağlar bayırlar aşıp Maraş'ın Gâvur gölüne doğru yola çıkıyordu hane hane.. Hane hane..

DERKEN

Derken sulu sepken altında Gâvur gölüne oradan buradan kopup gelmiş tam sekiz bin insan toplandı..

Tam sekiz bin insan.. Çoluk çocuk, genç, ihtiyar, kadın, erkek tam sekiz bin insan.. Atlar, eşekler, inekler, ördekler, kazlar ve sadık köpekler.. Sekiz bin can.. Allahsız yağmur günlerden beri bereketli toprakları, bereketsiz toprakları, dereleri, dağları, tepeleri, kuru ağaçları dövüp duruyordu.. Dinmek bilmiyordu.. Allah'ın göğü delinmiş, denizler, dereler, nehirler göğe çıkmış boşalıyordu aşağıya.. Aşağılarda binlerce insan oradan, buradan bir sel gibi, akın akın, takım takım Maraş'ın Gâvur gölüne doğru ilerliyordu..

BU YAZILAR

Bu yazılar, o anda bu insan selinin içinde olan, kendi deyimleriyle «bir takım» insanın göçünü anlatır.

HER ŞEYLE

«İkrardan dönmek yok temam mı?» Cümle âlem «Temam!» dediler.. «İkrardan dönmek yok can.. İkrardan dönmek yok dost.. İkrardan dönmek yok.. Nasıl olsa burada da topraksızız... Burada da zor doyuruyoruz nefsimizi.. Zor körletiyoruz.. İkrardan dönmek yok can.. İkrardan dönmek yok dost! Hiç yok!...»

Para dekleştirenler çullarını çaputlarını trenlerin üçüncü mevki aralıklarına attılar... Kimisi kamyonların tepesine tünedi... Kimisi atla, kimisi eşekle, inekle, çoğu da «boydak» (tek başına) yollara düştü..

İBRAHİM YEŞİL

İbrahim Yeşil dört çocuklu.. Durumu görmek için «boydak» geldi Maraş'ın Gâvur gölüne.. Binlerce insanı

gördü ve inandı ki hokümet topraksız köylüye toprak verecek.. Böyle olmasa bu insan mahşeri burada neden olsun? Yine «boydak» yollara düştü.. Haberi verdi.. Zaten yola çıkan çıkmıştı.. Hanesini yüklenip ters döndü..

«Yıllardır toprağım yok.. Babamın da yoktu.. Dedemin de yoktu.. Baharın Çukurova'ya inip pamuk devşirir üç beş kuruş dekleştirip dönerdim köye.. Dağlarda ona buna uşaklık edip kömür yakardım.. Pamuk çapalardım.. Aldığım paradan arta kalırsa yetiştirirdim çoluk çocuğa.. Yetti bu canıma.. Yetti ki yetti.. Duyunca bu torpak işini, yollara düştük can.. Yollara düştük.. Konalım dedik oraya.. Hazinenin toprağına.. Hokümat topraksızlara toprak dağıtırmış.. Varalım oraya.. Bizim de kendi toprağımız olsun.. Öz malımız.. Ağasız, zalımsız, zulumsuz kendi öz toprağımız... Bizim de çiftimiz çubuğumuz olsun.. Bir takım halinde birleşip düştük yollara.. Ama yağmur, sulu kar.. Ah o sulu kar.. Aman vermez bir canavar..

YOLLARDAYDIK

Yollardaydık efendi.. Bir takım halinde.. Dabanlarımız vıcık vıcık.. Barnaklarımız buz kesmiş.. Yağmur, sulu kar zalım.. Durmak bilmez mübarek!. Haydi dedik, haydi Cenabı Hak acımıyor bize, bari sen dur!. Sen dur!. Ne gezer can? Ne gezer dost? Inadına üstümüze üstümüze gelir..

İTMA GEDİĞİ

Varabildik İtma gediğine... Zalım gediğe... Bu İtma dağlarında efendi bir tek ipliğimiz kuru kalmadı, bir tek ipliğimiz.. Bedenimize yapıştı çulumuz, çaputumuz..

Bedenimize yapıştı.. Sallanır olduk. Ağaçların dibine varsan olmaz.. Bir dam yok sığınak..

YÜRÜN, DURMAYIN

Biliyorduk, yürümek mümkünsüz.. Adım atacak derman kalmadı dizlerde.. Bebeler ağlaşır analarının kucaklarında, sırtlarında.. Yerdekilerin ellerinden sürürüz.. Yürün ha.. Dayanın ha.. Ha babam!. Az kaldı!. Dayanın canlar!. Dayanın gardaşlar!. Dayanın ha!. Yürüyün!. Ha babam, ha can!. Dayanın az kaldı ha!. Üç güne varmaz Gâvur'un gölüne konarız!. Kurarız evlerimizi.. Kendi öz malımız olacak.. Dayanın yavrular.. Dayanın ha...

DAYANDIK

İtma gediğine gelebildik.. Bir de baktık ki...

«Padişah sikkesi selâm vermiyor
Kefensiz kalacak ölümüz bizim.
Serdarî»

«Bir takım» göççülerden Hüseyin Öz sözü aldı.. O isyankâr, o makas değmemiş bıyığını dişleyip duruyordu.. Çıt çıkmıyordu odada..

«Sen anlat Hüseyin» dedim... «Şimdi sen anlat..»

«Anadayım can...»

Hırıltı gibi çıktı ilk lâfı..

«Yağmur durmuyordu.. Yalnız, yağmur olsa eyi.. Çevirivériyordu bazen kara, sulu sepkene.. Cıbıl cıbıl oldu her yanımız.. İbraam'ın dediği gimi bir tek ipliğimiz kuru kalmadı.. Unumuz munumuz çoktan bitmişti.. Çobanların azığını istiyorduk, bölüşüyorduk.. Kime yeter? Kime fayda? Feride'm, dört yaşındaki bebem, anası Gülüzar'ın kucağında.. Yavrının, dabanları şişik!. Yürüyemez oldu acından.. Vınlayıp durur!.

BUBAAAA... BUBAAA

Vınlayıp durur, bubaa bubaaa epmek! deyi. Ekmek bubaaa.. Bubaa ekmek.. Ekmek ya!. Nirden bulacan epmeği?. Olsa yavrımdan mı saklan efendi? Feride'm benim bebem, benim canımın bi parçası.. Feride'm ağlayıp durur.. Bubaaa epmek.. Nörün dağ başında?..

«Ha can dedim, ha can.. Feride'm, şincik bulacağız epmek.. Tutele kendini yavru.. Tutele kendini.. Tut yavrı tut. Şincik epmek bulacağını sana.. Hemi de şaar epmeği.. Pambuklar gibi.. Tutele yavrı, tutele!.

YAVRI BU, NE ANLAR LÂFTAN?

Yavrı bu.. Yavrı.. Ne annar lâftan?. Yavrı dediğin bir süt kuzusu.. Gözünde fer kalmadı yavrının.. Tut Feride'm dedim, tut yavrı kendini, şincik varıcaz bir yere.. Şaar epmeği olmazsa şepit epmeği bulacam bebeme.. Dürümler yapacam içi pendirli, ballı.. Tut Feride'm, tut yavrım.. Tut..

Bİ DE BAKTIK Kİ!..

Feride'm tuttu kendini.. Vınladı, inledi, tuttu kendini.. Yağmur, sulu kar durmaz efendi!. Hiç durmaz.. Çamur diz boyu.. Bastık mı yere, ayağımız orada kalacak!. Çekmeye derman mı kaldı?

Uyudu Feride'm uyudu.. Uyudu Feride'm uyudu.. Bir daha da uyanmadı!..

BEGERE KÖYÜ

Yarım saat sonra Begere köyüne geldik. Epmek bul-

duk.. Köylüler acıdılar halımıza.. Acıdılar da şepit epmeği verdiler.. Pendir verdiler.. Verdiler de Feride'm yiyemedi.. Ölmüştü de!.

OTURUR GİMİYDİ

Tıpkı oturur gimiydi anası Gülüzar'ın kucağında.. Oturur gimiydi.. Anasının kucağındaydı.. Uyuyor gimiydi, yağmurun altında.. Sonra buz gimi kesildi..

KALK KUZUM KALK

«Dereba berba mıraba
(Kalk kuzum kalk)
La memlekete halke memina
(Elin memleketinde gurbette kalma)
Ciğerimin künmake
(Şu yanık bağrını delme)
Dereba berba mıraba
(Kalk kuzum kalk)

ANASI

Anası Gülzar daş gimi kesildi.. O yürümeye dermanı kalmayan, gözünün feri solan Gülzar kadın dimdik kesildi.. Bastı Feride'mi bağrına, burnunun doğrultusuna yürümeye başladı.. Durmadan, gözünü bilem oynatmadan ha bire ağıtlanıyordu.. Dereba berba mıraba.. Kalk kuzum kalk.. Kalk..

DERKEN EFENDİ

Derken efendi, derken can, derken dost, tam bir ge-

ce bir gündüz daha yürüdük dağlar, bayırlar aşıp.. Feride'm anasının kucağında..

YAĞIYORDU

«Yağmur dinmedi mi a dost» dedim.. «Yağmur dinmedi mi?»

«Yağıyordu.»

Islanmış gibi ürperdim.

«Yağıyordu.. Deli poyraz cabası!. Nihayet Keçili istasyonunun oraya varabildik.. Ölüler gibi yıkıldık oraya.. Konduk.. Konduk a, ah o yağmur, o yağmur.. Açtık.. Odunumuz yoktu yakmaya. Suyumuz yoktu içmeye.. Un mun hak getire.. Ölüler verdik açlıktan. Karalar ile Sarılar köyü var efendi Keçiler istasyonunun yanında.. Acıdılar halımıza, acıdılar da epmek, su verdiler..

YİNE AĞALAR!.

Yağmur bir yandan, ağa öte yandan.. Kırışkal köyünden bir ağa ve adamları ve uşakları geçirmeyiz dediler sizi Gâvur gölüne, töbe di geçirmeyiz!. Kaldık mı gölün dibinde? Oysa gideceğimiz topraklar Mina Höyük dibinde, sankim bize bakar..

SEKİZ KADINDIK, SEKİZ GÜN SEKİZ GECE YAĞMURUN ALTINDA KALDIK

«Yedi iklim dört köşeyi dolandım
Meğer dünya her tarafta bir imiş
Dadaloğlu»

ALDI SÖZÜ FATMA KADIN

Fatma Çiçek de aramızdaydı..
«Durele» dedi.. «Buracığını ben anadayım..»

ANLATMAYA BAŞLADI

«Biz sekiz kadın idik.. Erlerimiz yağmur ile boğuşur.. Ağa ile boğuşur.. Şaştık kaldık.. Bunun için mi göçüp gelmiştik a oğul?.. Varacağımız yer karşıda.. Köylülerin çoğu geçmiş Gâvur'un gölünü.. Çadırlar kurulmuş.. Gece oldu mu alev alev görünür olduğumuz yerden.. Alev alev görülür.. Şu yamçıyı görüyon mu? İşte bu yamçının altına sığındık sekiz kadın.. Bebeleri, süb-

yanları aldık anaç tavuk gibi altımıza.. Bre Allahın rahmeti, dur bi yol, dur... Durmadı efendi... Altına direk mürek koduksa da nafile, faydasız!. Sekiz gün sekiz gece kaldık bu yamçının altında.. Biz biliriz o günleri.. Biz iyi biliriz.. Biz çektik o günleri a oğul..»

VE

Ve o günlerde, bazı Ankara ve İstanbul gazeteleri birinci sayfalarında şu haberi yayınlıyorlardı:

«MARAŞ (Özel): Bir süreden beri kurutulmuş bulunan Gâvur gölü topraksız köylülerin istilâsına uğramış, civar il, ilçe ve köylerden gelen aşiretlerin yanı sıra buraya bir gecede çadırlarını diken iki bin kişilik bir çingene obası da idarenin başına dert olmuştur.

Maraş ve Gaziantep idarecileri alınacak tedbirleri görüşmüşler, buraya konan sekiz bine yakın insanın temsilcilerine, bu gölün topraklarının daha önce dağıtıldığını, burada dağıtılacak boş toprak kalmadığını, geldikleri yerlere dönmelerinin en hayırlı iş olacağını anlatmışlardır.

Bütün bu uyarmalara rağmen, Gâvur gölüne konan sekiz bin insana lâf geçirmek imkânı olmamış, toplananlar «Açız... Topraksısız, hükümet bize de toprak versin» diye bağırmışlardır.»

Ertesi günler ise gazetelerin yine birinci sayfalarında şu haber yayınlanıyordu:

«MARAŞ (Özel): Maraş'a 28 kilometre mesafede bulunan Gâvur gölüne gelen ve burada çadırlar kurup toprak isteyen sekiz bin kişi, toprağın terkedilmesi emrine rağmen buradan gitmemekte ısrar ettikleri için etraf jandarma birlikleriyle çevrilmiş,

içeri giriş çıkış men edilmiştir. Bu yüzden köylüler ile jandarma arasında bazı müessif hâdiseler olmuştur. Durum Ankara'ya bildirilmiştir.»

ŞİKÂYETLER BAŞLIYOR

«Etraftan yardım istedik oğul, yardım istedik.. N'olur dedik bize deve verin geçelim şu Gâvur'un gölünü.. İrezil olduk çoluk çocuk.. Tüm sefil olduk.. Hiç mi din iman yok sizde? Aydınlı aşiretinin ağaları olmaz' dediler.. Bi adım atamazsınız, göle.. Hokümat da bizden yana.. Karışkal ağaları da aynı lâfı dediler..

Baktık olacak gibi değil.. Sabahı bekledik, eşyalarımızı bağladık sırtımıza, gün doğmadan daldık Gâvur'un gölüne.. Karşıya geçişimiz akşamı buldu.. Mine Höyüğün yamacına vardık, kurduk pırdı çadırlarımızı.. Baktık ki candarmalar kol geziyor.. Adama kavuştuk ya, kalabalıklaştık ya, şükür bugünleri gösterenlere.. Sonna a can, sonna..

SONRASI DA ŞÖYLE

Koca Gâvur'un gölü diz boyu çamır, diz boyu.. Çadırdan dışarı çıkamaz olduk.. Herkeş ununu, bulgurunu, biberini bölüşür.. Bölüşür a, adam başına beş lokma yufka epmeği.. Fazla yok.. Ne olacağımız belli mi ki? Heç belli değil.. Salıvermişiz kendimizi..

O DA BİTTİ

Oğul, can dost.. O da bitti.. Kimisi dayanamadı, binlerce insan çekildiler. Alayçikler söküldü, çadırlar dürüldü, herkeş geldiği yere sökün etti, boynu bükük..

candarmalar der ki varın gidin buradan, odu geliyor, tümen tümen asker geliyor, varın kaçın.. Kaçan kaçtı oğul, kaçan kaçtı.. Biz yüz yüz elli çadır kaldık Mine Höyüğün dibinde.. Derken ne un kaldı, ne tuz, ne biber, ne de bulgur.. İlk gün aç yattık.. Sonnaki gece de açtık.. Ondan sonnaki gece de aç yattık.. Bir gece daha yattık, sonna yatamadık.. Bebeler var kundakta, beşikte.. Anaları süt verir oğul.. Anaların sütleri tümcek kesildi, bi damla, ilâç için bi damla süt kalmadı!. Çocukların viyaklaması arş-ı âlâya çıkar.. Geceleri çakallar ulur, bizim bebeler ulur.. Erlerimiz toplandı, oğul, can.. Erlerimiz toplandı.. Birisi, ben dedi, geceleyin köye varır bi torba un satın alırım. Herkeş cebindeki parayı kosun ortaya.. Koduk.. Gözlerimiz yolda bekliyok.. Bi gün.. Bi gece.. İkinci gün, ikinci gece... Yok.. Yok!. Habar geldi ki devriyeler yakalayıp atmışlar karakola.. Una el komuşlar.. Ağalar yakalatmış a can!. O ağalar tutturmuş bir torba unla kurtarıcımızı.. Pancar yaprakları körpeydi.. Vurduk pancar yaprağına.. Günlerce ot, kendir, pancar yaprağı yedik!.

ÜÇ KURBAN DAHA

Anaların sütü kesildi oğul, otlan bebe, yavrı mı beslenir? Beslenmez ya.. Beslenmez biz biliriz.. Muhasaradaydık candarmanın.. Ne içeri, ne dışarı.. Derken can, a dost, üç bebe vınlıya vınlıya can verdi. İbo Gök'ün bebesi, İbrahim Kurt'un bebesi, Ali Şahindal'ın bebesi.. Üçü de ölüverdi açlıktan, sütsüzlükten..

MİNE HÖYÜK

Mine Höyüğe, en ucuna gömdük bebeleri..

Dereba berha mıraba
La memlekete halke memina..

Kalk kuzum kalk
İlin memleketinde gurbette kalma..

Ama hepiciği nafile.. Kaldılar.. Kaldılar da artık burayı kendi memleketimiz saydık..

BİR KÖY DOĞUYOR ORADA
MİNE HÖYÜK'TÜR ADI

«Yoksulların işlerini bitiren
Samur kürklü koca beyler N'icoldu?»

FERMANLAR SALDIK EFENDİ

Sonra fermanlar saldık efendi.. Hokümata teller çektik.. Acıyın bize de dedik.. Heç kimse duymadı.. Duyuramadık zahir, duyuramadık.. Muhasara kalktı.

O tarihte İstanbul ve Ankara gazetelerinin bazılarında memleket haberleri sütununda şu haber yayınlandı:

«MARAŞ (Özel): Bundan bir süre önce Gâvur gölünü istilâ eden sekiz bin topraksız köylü nihayet ısrarlı zorlamalardan sonra göldeki araziyi tamamen terkedip gitmişlerdir.»

Yine o günlerde başkent Ankara'daki ilgililerin bir sorusu üzerine Gaziantep Valiliği merkeze şu yazıyı gönderiyordu:

«Gâvur gölüne yerleşen topraksız köylüler ve çingeneler burayı tamamen boşaltıp gitmişlerdir.. Böylelikle Gâvur gölü toprağında hiçbir kimse kalmamıştır..»

OYSA

Oysa, yollarda, sonra açlıktan göl toprağında ölüler veren iki yüz aile Mine Höyük kenarında İslâhiye sınırında kerpiç kesiyordu.

DUY BİZİ HAL BÖLE BÖLE

«İbo Gök Gâvurun gölünde sığırın güder
Beş yüz hanesine başkanlık eder
Candarma un çalır zalımlık eder
Ağalar birlik olmuş zulmeder
Alha alha a adil paşam!
Seyid-i Battal Gazi'nin gününde doğmuşuz
Atatürk'ün gününde cephelerde aç susuz kalmışız
Seferberlik gününden beri topraksız kalmışız
Sonna gelip Gâvur gölüne konmuşuz
Koca Cemal Paşa'dan yardım isteriz.»

ŞİMDİ NE YİYORSUNUZ?

Pancar işi çıktı can.. Pancar işi.. Çapa çıktı.. Seyrekleme çıktı.. Yövmiyeler yünsek.. Üç liradan tut tam beş liraya kadar.. Çapaya dayanıyoruz.. Sabah altıda iş başı yapıyoruz.. Sabah dörtte yola koyuluruz sovan ile epme-



ğimizi alıp, sabah altıda tarlada oluruz.. İki saat yol mu ki? Ama o susuzluk yok mu, ona dayanmak zor işte!.. Kırbalarda su dayanmaz.. Zaten ölüyüz.. Memlekette bize lezzet yok.. Akşam olunca yine koyuluruz yollara, işte böle böle geçini gidiyok..

GÂVUR GÖLÜ

Bir zamanlar Maraş'ın güneyinde Gâvur gölü diye anılan bir göl vardı. Bu göle, 1948 yılının bir kışında kazmalar indi. Devlet bu göle el attı. Kurutma çabasının ilki böyle başladı ve 1953 yılında bitti. 846 bin lira harcandı 8 kilometrelik kanal Aksu'ya bağlandı. Sonra 2 milyon 555 bin lira döküldü Gâvur gölüne.. 40 bin hektar arazi kurutuldu. Bu bereketli topraklar, adı topraksız ama, bol bol toprağı olan, ama partiye kayıtlı kişilere de cömertçe dağıtıldı.. Bu bereketli topraklar bire otuz verir..

ŞİMDİ

Şimdi bir köy doğuyor Mine Höyük'tür adı.. Mine Höyüğün dibinde.. Eğer bir gün yolunuz Maraş topraklarından trenle, otomobille Türkoğlu'ndan geçerse, Maraş'a doğru gidiyorsanız sağınıza, Çukurova'ya doğru iniyorsanız solunuza bakınız.. Göz alabildiğine uzayan bir duman göreceksiniz.. Bu bereketli Gâvur gölü toprağıdır duman duman yanan.. Bu kimyevi bir yanıştır.. Yıllardan beri tüter bu duman, yıllardan beri.. Kara, bereketli bir topraktır.. Ocağa atsanız yanar.. Zamanla bu yanan yerler de sönecek ve bereketli topraklara, tohumlar atılacak..

Eğer vaktiniz varsa iki saatlik bir geçitten sonra Mine Höyük yamacına varırsınız.. Mine Höyük yamacında



ise, kayaların dibinde taştan yapılmış, üfürsen yıkılacak evler göreceksiniz.. Evlerin önü, canını kurtaran bebelerle doludur. O taştan, o bir insan boyu bile olmayan evlerin içi tertemizdir. Duvarlarının kimisinde, yanık türkülere eşlik eden üç telli sazlar göreceksiniz.. Gün batımında, duman duman yanan Gâvur gölüne doğru yanık türküler dağılır.. Analar, kızlar, ihtiyarlar, tandırların başına geçip akşam ekmeğini pişirirler. Garipsiniz.. Her kapıdan bir baş uzanır, sizi bir sokum ekmek yemeğe çağırır.. Bunlar iyi bilir açlığın ne olduğunu.

Gündüzse, Maraş Sıtma Eradikasyon Müdürlüğünün arabalarını, sıtma için kan alan, ilâç dağıtan çilekeş, akıncı doktorlarını, lâborantlarını görürsünüz.. Maraş valisinin arabasını, valiyi görürsünüz dert dinlemeye gelen. Kerpiç kesen, taş yontan, su çeken, harç karan, kuyu açan kadınlı erkekli topraksız köylüler görürsünüz.

Eğer Mine Höyüğün tâ ucuna çıkarsanız yan yana üç mezar görürsünüz ufacık ufacık.. Daha ötede Feride'nin mezarı, dört. Biraz daha ötede bir büyük mezar. Oradan Gâvur gölü duman duman görülür. Tâ ötelerde Türkoğlu.. Türkoğlu'ndan sonra toz duman araçlar geçer. Trenler geçer ve o bereketli topraklar üzerinde yayılan inekler görürsünüz.. Pancar sökenler görürsünüz.

ARTIK

Artık Mine Höyük dibinde sabahları horozlar öter.. Köpekler havlar.. Öksürenler ellerine testileri alıp taşlar arasında kaybolur.. Tavuklar eşelenir.. Mine Höyük'de de sabahlar olur, akşamlar olur ve hane hane toplanan insanlar hükümetten toprak bekler.. İlgi bekler.. Derler ki göl kurudukça bura benim tapumda diye, göl kurudukça bu da benim tapumda diye tâ gölün ortasına kadar sa-

hiç çıkan, hazine malını gasbeden ağadan al, biz gerçek topraksıza ver ey âdil hükümet baba.. Ey can.. Ey dost.. Ey gül yüzlü yarim.. Tabibim.. Efendim. Bize de ver... ver... Ver...

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm
Aktil ile İncecik 5

İkinci Bölüm
Gâvurun Gölü 49

YEDİTEPE
Kuruluşu
İSTANBUL
1950
GAZETESİ ve YAYINLARI

Fiyatı 300 Kuruş